

УДК 339.13017:637

Семенда Дмитро Костянтинович

кандидат економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Уманський національний університет садівництва

Семенда Олена Всеволодівна

кандидат економічних наук, ст. викладач, ст. викладач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Уманський національний університет садівництва

Семенда Ольга Володимирівна

кандидат економічних наук, ст. викладач, ст. викладач кафедри маркетингу

Уманський національний університет садівництва

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА У ВІДНОВЛЕННІ ГАЛУЗІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Анотація: Проведено дослідження стану розвитку молочного скотарства в Україні. Проаналізовано основні причини, що призвели до руйнівних наслідків у тваринництві і продовжують свою негативну дію. Розглянуто основні пріоритети розвитку молочного скотарства, заходи та механізми з їх реалізації для стимулювання виробництва через державну цільову програму розвитку тваринництва. Запропоновано шляхи відновлення галузі спираючись на державну підтримку, яка передбачена в державному бюджеті країни. Через державну програму визначено дієвий механізм стимулювання притоку інвестицій в тваринницьку галузь з метою оновлення і будівництва нових тваринницьких приміщень, сучасного технологічного обладнання, закупівлі племінного поголів'я худоби.

Ключові слова: тваринництво, молочне скотарство, поголів'я, паритетність цін, відновлення галузі, бюджетна підтримка .

Постановка проблеми. Молочне скотарство - важлива і невід'ємна складова сільського господарства, яка зумовлює соціально-економічний стан усіх категорій господарств України. Протягом тривалого часу галузь перебуває у кризовій ситуації і зазнала найбільш руйнівних деструктивних змін через відсутність достатньої офіційної підтримки. Молочне виробництво в цілому поки що не зорієнтоване на кінцевий результат, немає визначених напрямків концентрації ресурсів й використання інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У створення та розвиток належних економічних відносин для нормального функціонування сільського го-

сподарства в цілому та молоко-продуктового підкомплексу і ринку молока, зокрема, значний внесок зробили вітчизняні й зарубіжні вчені та практики: І.І.Лукінов [1], М.М.Кропивко [2], В.В.Лаврук [3], В.П.Рябоконт [4], М.Й.Малік, О.Г.Шпикуляк [5], І.В.Лозинська [6] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Система функціонування ринку молока досі не врегульована і потребує більш глибокого вивчення. В економічній літературі недостатньо викладені точки зору про місце держави в регулюванні ринку молока та створенні необхідних умов для його ефективного функціонування.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження засад державного регулювання аграрного виробництва в процесі ринкової трансформації та забезпечення сільськогосподарської політики в умовах післяреформеного функціонування галузі тваринництва. Розкриття економіко-правових засад взаємовідносин держави і агроформувань як складових інфраструктури аграрного ринку. Виявлення тенденцій розвитку і реалізації продукції молочного скотарства аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. В 2017р. агросектор, в якому зайнята третина громадян України, забезпечив 40% усієї валютної виручки держави. Доля агровиробників у структурі ВВП України становить 12%. І цей показник постійно зростає. Скотарство належить до провідних галузей аграрного сектору України. В структурі доходів від реалізації продукції тваринництва частка від продажу молока становить 26% [7, С.9].

За даними FAO – 16% енергії людство отримує з їжі тваринного походження – м'яса, молока та яєць. В даний же час в Україні споживання цих продуктів є нижчими ніж за медичними рекомендаціями. Кожен українець споживає 52 кг м'яса та м'ясопродуктів при нормі споживання не менше 80 кг, 205 кг молока та молочних продуктів, замість 380 кг та 270 шт. яєць на рік при нормі – 290 шт. [8, С.3]. Наповнення внутрішнього ринку доступною продукцією вітчизняного виробництва дозволить вирішити цей дисбаланс. За розрахунками економістів вирівняти цінову ситуацію на продовольчому ринку можливо через

державну підтримку галузі тваринництва, зокрема молочного скотарства. Державна підтримка дозволить не тільки збільшити обсяги агровиробництва, а й знизити собівартість продукції.

Виробництво молочної продукції в Україні, як і скотарство, має давні історичні корені, оскільки утримання великої рогатої худоби є характерною рисою домашнього господарства жителів сільської місцевості. Інтенсивний тип розвитку молочної галузі спостерігалося у другій половині ХХ століття, що пояснюється значними змінами демографічної ситуації та покращення рівня життя в Україні, зокрема міського населення. Продукти тваринництва вийшли на перший план продовольчих програм в державі і тому тривалий період Україна, за показниками валового виробництва молока, займала провідне місце в Європі. З розрахунку на одну людину припадало 471 кг молока, при 263 кг - у США і 264 кг - у Великобританії. В 1990 р. у країні в усіх категоріях господарств було вироблено 24,5 млн. т молока, в 2000р. – 12,6 млн. т, а в 2016р. лише 10,3 млн. т (табл. 1).

Таблиця 1

Показники виробництва молока в Україні, тис. т [9]

Рік	Кількість ВРХ, тис. голів		Виробництво молока, тис. т
	усього	в т.ч. корів	
1990	25194,8	8527,6	24508,3
2000	10626,5	5431,0	12657,9
2010	4826,7	2736,5	11248,5
2011	4494,4	2631,2	11086,0
2012	4425,8	2582,2	11377,6
2013	4645,9	2554,3	11488,2
2014*	4534,0	2508,8	11132,8
2015*	3884,0	2262,7	10615,4
2016*	3750,3	2166,6	10381,5
2017*	3682,3	2108,9	10329,0

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

З середини 90-х років минулого століття, коли суттєво змінилися не лише система та ціноутворення на продукцію тваринництва, але й платоспроможність населення, виробництво молока почало зменшуватися. В результаті збит-

ковості, або низької рентабельності молочної продукції колективні господарства почали масово збувати поголів'я корів. Якщо врахувати й істотне зниження продуктивності молочної худоби, то скорочення виробництва молока стало майже незворотнім. Це чітко спостерігається з показників наведених у таблиці 1.

За даними Державної служби статистики України індекс продукції тваринництва у 2017р. порівняно з 2016р. становив 99,6%, зокрема на сільськогосподарських підприємствах – 100,6%, у господарствах населення – 98,7%.

У 2017р. реалізовано на забій 3,3 млн. т худоби і птиці (у живій масі), що на 0,4% менше порівняно з 2016р., вироблено 10,3 млн. т молока (на 0,5% менше) і 15,6 млрд. шт. яєць (на 3,2% більше). Частка господарств населення у загальному виробництві цих продуктів тваринництва у 2017р. становила відповідно 38, 73 та 46%. [10, С.7].

Зменшення виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах пов'язано з кризовими явищами в економіці агропромислового комплексу, низькою продуктивністю тварин, диспаритетом цін. Тваринництво має надто великий термін технологічного циклу, зокрема виробництво продукції молока продовжується 6-8 місяців, у той же час технологічний цикл у партнерів переробників сировини не перевищує місяця. Сприятлива ситуація з оборотністю капіталу характерна й для більшості інших галузей економіки. Ці закономірності притаманні виробництву в усьому світі. Тому високорозвинуті країни забезпечують державну підтримку сільського господарства і особливо тваринництва, як галузей з уповільненим оборотом капіталу.

За існуючими оцінками майже на 75% обсягів сільськогосподарської продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки. В останні роки рівень державних субвенцій сільському господарству за моделлю ЕПС (еквівалент продуктивних субвенцій у відсотках до вартості аграрної продукції) становив: у Швейцарії - 73%, Норвегії - 70%, Ісландії - 69%, Японії - 63%, Кореї - 59%, у країнах ЄС – 45%. У середньому по країнах ОЕСР (Організації економічної співпраці та розвитку) рівень дотацій дося-

гає 40 % [11]. Загальна сума субвенцій на розвиток сільського господарства у країнах-членах ОЕСР становить 274 млрд. дол. США, у країнах ЄС - 130 млрд. дол. США [12].

У 1986-1995рр. суми всіх бюджетних дотацій на потреби сільського господарства США становив 547 млрд. дол., або в середньому 55 млрд. Щорічно, це в середньому дорівнює 410 дол. на 1 га ріллі. У 1990р. державні дотації колгоспам, радгоспам і міжгосподарським підприємствам Міністерства сільського господарства на тонну молока становили 12,4 крб., або 40,1% до основної ціни. У цілому річний розмір державної дотації на молоко становив 2222 млн. крб. Рівень рентабельності молока становив 32,5%, виробництво без дотації було збитковим – 8,1% [13].

У подальшому в процесі реформування економіки країни, вимоги об'єктивного закону вартості перестали враховувати. Проведена на початку 90-х років лібералізація цін, за якої вони вільно формувалися в усіх галузях економіки країни, а в сільському господарстві – регулювалися (стримувалися) державою шляхом установлення орієнтовних цін, призвела до порушення співвідношення цін на продукцію різних галузей виробництва. Найбільших втрат зазнало сільське господарство і зокрема тваринництво. Такий старт у ринкові відносини для сільського господарства і особливо тваринництва, став початком занепаду.

Ринкові умови, за яких партнери по бізнесу не в рівних економічних умовах, неврегульованість цін на продукцію тваринництва і низька купівельна спроможність населення, недосконала податкова політика привели до негативних наслідків. І вони не забарилися: почало скорочуватися поголів'я тварин, зменшуватися виробництво продукції тваринництва.

Виходячи із стратегічних завдань мають формуватися такі обсяги виробництва продукції в Україні: молока – 20-22 млн. тонн, м'яса – 4,2-6,7 млн. тонн. Запорукою вирішення цих завдань є економічний механізм, політика державної підтримки тваринництва [14].

Враховуючи дану ситуацію з виробництвом тваринницької продукції у Законі «Про Державний бюджет України на 2018 рік» і в Програмах розвитку економіки, уряд запроваджує Комплекс підтримки аграрного сектору. Нині загальний обсяг урядової підтримки оцінюють у понад 6 млрд. грн., в тому числі для підтримки тваринництва в бюджеті передбачено 4 млрд. грн. Це найбільший обсяг асигнувань, які останнім часом виділяли на галузі. За розрахунками уряду масштабна підтримка допоможе досягти ключової мети – відновити господарства, які будуть займатися виробництвом молока, зможуть наростити поголів'я, створити нові робочі місця на селі, наповнити внутрішній ринок якісною продукцією вітчизняного виробництва за помірними цінами. Звичайно роботи попереду багато, адже останні роки, як було сказано вище, тваринництво лише втрачало потужності. Так, від 2013 року кількість господарств – утримувачів великої рогатої худоби скоротилася на чверть, а виробництво молока впало на 23%. Тому уряд пропонує:

✓ по-перше, перетворити «корову» зі статті затрат на джерело прибутку. А саме уряд надає 2500 грн. на голову за рік і в разі необхідності – компенсує частину коштів витрачених на придбання високопродуктивного поголів'я чи біологічного матеріалу та ембріонів. На це передбачено у бюджеті 1 млрд. грн. Зокрема 700 млн. грн. на компенсацію по 2500 грн. кожному господарству за утримання молодняка віком до 12 місяців і 300 млн. грн. на допомогу господарствам, які купують племінне поголів'я – 50% компенсації.

За розрахунками уряду така підтримка дозволить невеликим господарствам повернути славу годувальників держави, які ще донедавна забезпечували 80-85% виробництва молока в Україні.

✓ по-друге, наявність високопродуктивного стада спонукатиме особисті селянські господарства до створення інфраструктури збереження сировини, передусім, молока та продуктів його переробки. Щоправда, влаштовувати приміром мережі холодильників «у кожному дворі» - нелогічно і затратно, а об'єднуватися в кооперативи – ефективно і прибутково. Об'єднання господарств матимуть широкі можливості для закупівлі обладнання та необхідної те-

хніки для зберігання продукції. Уряд пропонує програму здешевлення техніки українського виробництва. Програма охоплює понад 2000 найменувань, а обсяг компенсації для всіх виробників - 25%, а для фермерських господарств – 40%.

Велика увага приділяється підприємствам, які спеціалізуються на виробництві молока – їм передбачається компенсація 1500 грн. на голову великої рогатої худоби.

Перше і головне завдання для великих компаній – додаткові ресурси для модернізації та будівництва основних фондів. Йдеться про створення нових та реконструкцію вже наявних тваринницьких комплексів. Уряд компенсує 30% вартості будівництва комплексу у випадку, коли він побудований коштом самого підприємства. Якщо коштів на будівництво немає, а проект є – держава пропонує кредитну підтримку через українські банки. Ліміт допомоги за одним проектом на одну юридичну особу – 350 млн. грн. Умови кредитування п'ять років під 3%. Вимога до підприємства одна – чесна декларація наявних основних фондів та поголів'я.

Висновки і пропозиції. Продовольча безпека будь-якої країни базується на тваринницькому виробництві – м'ясо, молоко, яйця і всі похідні. Дефіцит хоча б одного з цих продуктів і люди це відчують: переробка зупиняється, якість продукції погіршується, зростають ціни, а за ними соціальне невдоволення. Цього негативу уряд і намагається уникнути. На відродження тваринництва виділений рекордний ресурс – 4 млрд. грн.

Крім того на рівні держави необхідно:

- забезпечити паритетність цін на продукцію сільського господарства та продукцію інших галузей, яка споживається у цій сфері економіки;
- забезпечити паритетність умов відтворення капіталу в сільському господарстві та інших галузях.

Зазначене дозволить швидшими темпами відновити молочне скотарство в Україні

Список літератури:

1. Лукінов І.І. Державні і ринкові регулятори соціально-економічних перетворень АПК України /І.І.Лукінов// Соціально-економічна модель пост реформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні: матеріали других Всеукраїнських зборів вчених економістів-аграрників. – Київ. – 2000. – с.49-52.
2. Кропивко М.М. Роль господарств населення у забезпеченні потреб людини /М.М.Кропивко// Економіка АПК. – 2016. - №4. – с.38-44.
3. Лаврук В.В. Модернізація галузі тваринництва як умова продовольчого забезпечення населення України /В.В.Лаврук// Економіка АПК. – 2016. - №12. – с.43-50.
4. Рябоконт В.П. Агропромисловий комплекс в умовах реалізації державної аграрної політики /В.П.Рябоконт// Економіка АПК. – 2016. - №9. – с.18-26.
5. Малік М.Й. Тенденції і перспективи розвитку особистих селянських господарств / М.Й.Малік, О.Г.Шпикуляк // Економіка АПК. – 2018. - №1. – С.11-19.
6. Лозинська І.В. Формування та перспективи розвитку галузі м'ясо-молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах /І.В.Лозинська// Суми: Сумський національний аграрний університет. – 2015. – 380с.
7. Маслак О. Український ринок яловичини: проблеми та перспективи /О.Маслак// Пропозиція. – 2017. - №2. – с.9-12.
8. Гутович В. Тваринництво: курс на відновлення галузі /В.Гутович// Урядовий кур'єр. – 2018. – спецвипуск про урядові програми. – С.3.
9. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Економіка України за 2017рік. - Урядовий кур'єр. - №30 від 13.02.2018р. – С.7. – URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-ukrayini-za-2017-rik/>
11. Школьний О.О. Формування політики регулювання системи аграрного підприємництва /О.О.Школьний// Економіка АПК. – 2002. – № 5. – С. 31-34.

12. Фурса А.В. Державна підтримка аграрної реформи /А.В.Фурса// Економіка АПК. – 2001. – № 7. – С. 11-14.

13. Шиян Н.І. Окупність витрат у галузі молочного скотарства /Н.І.Шиян // Вісник ХНАУ. –2008. – № 7. – С. 87-95.

14. Концепції Державної підтримки сталого розвитку України на період до 2025 року. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80>

Семенда Д.К., Семенда О.Вс., Семенда О.В.
Уманский национальный университет садоводства

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА В ВОССТАНОВЛЕНИИ ОТРАСЛИ МОЛОЧНОГО СКОТОВОДСТВА

Аннотация

Проведено исследование состояния развития молочного скотоводства в Украине. Проанализированы основные причины, которые привели к разрушительным последствиям в животноводстве и продолжают свою негативное воздействие. Рассмотрены основные приоритеты развития молочного скотоводства, мероприятия и механизмы по их реализации для стимулирования производства через государственную целевую программу развития животноводства. Предложены пути восстановления отрасли опираясь на государственную поддержку, которая предусмотрена в государственном бюджете страны. Через государственную программу определен действенный механизм стимулирования притока инвестиций в животноводческую отрасль с целью обновления и строительства новых животноводческих помещений, современного технологического оборудования, закупки племенного поголовья скота.

Ключевые слова: животноводство, молочное скотоводство, поголовье, паритетности цен, восстановление отрасли, бюджетная поддержка.

Semenda D.K., Semenda O.Vs., Semenda O.V.
Uman National University of Horticulture

STATE SUPPORT IN RECONCILIATION OF THE MILK SCOTTAL

Summary

The state of development of dairy cattle breeding in Ukraine is conducted. The main reasons that led to devastating consequences in livestock breeding and continue their negative influence are analyzed. The main priorities of development of dairy cattle breeding, measures and mechanisms for their implementation for stimulation of production through the state target program of livestock development are considered. The ways of restoration of the industry are proposed based on state support which is provided in the state budget of the country. The state program has identified an effective mechanism for stimulating the flow of investments into the livestock sector in

order to renew and build new livestock buildings, modern technological equipment and the purchase of breeding cattle.

Keywords: livestock breeding, dairy cattle breeding, livestock, price parity, regeneration, budget support.